

☞ Aikaikkuna

aŭtoro Juha Metsäkallas · publikigita 2021-10-22

Lernussa esitettiin jo jokin aika sitten hyvä [kysymys](#), mitä on aikaikkuna esperantoksi. Suomen sana aikaikkuna lienee suora käännöslaina ruotsista *tidsram,-rymd, -fönster* tai saksasta *Zeitraum, -fenster*, joten voisi ajatella, että se kääntyisi ihan suoraan sanaksi *tempofenestro*. Nyt vain on niin, että [Tekstarosta](#) löytyy vain yksi maininta *tempofenestrosta* ja Googlekin löytää alle kaksisataa mainintaa, joten käytännössä voi hyvinkin käydä niin, että termi avautuu heti vain saksaa tai pohjoisgermaanista kieltä puhuvalle suomenkielisen lisäksi.

Entäs sitten englannin kautta? Aikaikkuna on englanniksi *time frame*, jonka pohjalta esperantoksi aikaikkuna olisi *tempokadro* tai *tempa kadro*. Tekstarosta ei vain löydy kumpaakaan. Se ei siis ole kelvannut esimerkiksi Monaton toimitukselle. joten vaikuttaa siltä, että *tempokadro* on melkeinpä turhan suora käännöslainana englannista.

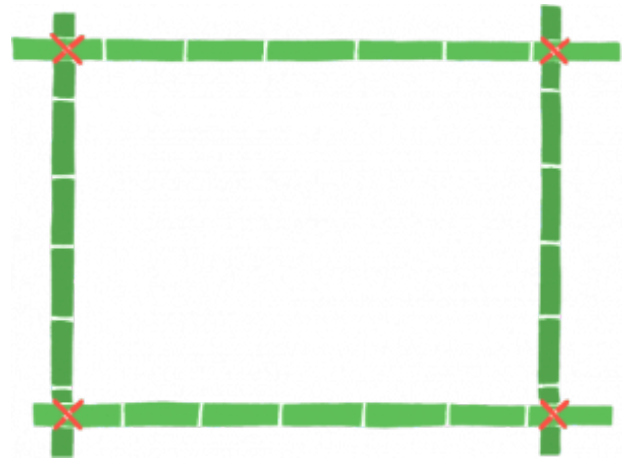
Sitten ei varmaankaan *tempoframo* käy? Hm, hyvä kysymys. Mikä oikeastaan on *framon* ja *kadron* ero?

☞ Mitä tarkoittaa *framo*?

Sanalle *framo* löytyy kaksi määritelmää.

1. PIV ja ReVo: *kadroforma ĉefparto, trabaro de objekto, kiu portas la aliajn diversajn pecopartojn*
ReVossa on pitkä huomautus sanojen *framo* ja *kadro* eroista, minkä ymmärrän niin, että *framo* tarkoittaa kolmiulotteista rakennelmaa koossa pitävää osaa, joka on oleellinen, kiinteä osa kokonaisuutta. Näin ollen käännös suomeksi olisi ”kehikko, (muun kuin puun) runko”.
2. ReVo: *bazaj partoj kaj kondiĉoj de funkciado*
ReVon esimerkin ja [Komputekon](#) perusteella tulkitsen tämän tarkoittavan ”viitekehys, (tek.) kehys”. Esimerkiksi *adaptila framo*, sovitinkehys (esimerkit käännöksineen omiani)
 - *adaptila framo por aŭtoradio* : autoradion sovitinkehys
 - *adaptila framo kiel konstruada modelo por programaro* : sovitinkehys ohjelmiston suunnittelumallina

☞☞ Mitä tarkoittaa *kadro*?

Sanalle *kadro* löytyy peräti neljä määritelmää.

1. PIV: *borderaĵo el ia materio, ordinare kvadrata, sed ankaŭ aliforma, ĉirkaŭanta pli-malpli ebenan surfacaĵon*
 ReVo: *borderaĵo, ordinare kvadrata, sed ankaŭ diversforma, el iu ajn materialo, per kiu oni ĉirkaŭigas pentraĵon, spegulon, fenestron ktp*
 Ymmärrän noiden määritelmien ynnä ReVossa sanan *framo* yhteydessä olleen huomautuksen perusteella, että *kadro* tarkoittaa kaksiulotteisesta rakennelmasta irrallaan olevaa sitä suojaavaa osaa. Esimerkiksi *kadro de fenestro*, ikkunan kehys¹.
2. PIV ja ReVo: *vidaĵo, kiu ĉirkaŭas ion*
 - *La urbo kuŝis en kadro el freŝa verdaĵo* : Kaupunkia ympäröi vehreys.²
 - *La palaco liveris bonegan kadron al nia kongreso* : Palatsi tarjosi kongressillemme erinomaiset puitteet.
3. PIV: *organizita tutaĵo, interne de kiu havas lokon aparta okazaĵo, detalaĵoj, personoj k.a.*
 ReVo: *ĉio, kio ĉirkaŭas ian okazaĵon: cirkonstancoj, kutimoj, reguloj, organizo, doktrino*
 - *La disdonado de la diplomoj okazis samtage en la kadro de adiaŭa vespero* : Diplomien jako tapahtui saman päivä iltana jäähyväisjuhlan yhteydessä.
 - *La historia kadro de tiu citaĵo estas sufiĉe konata* : Tuon lainauksen historiallinen konteksti on riittävän tunnettu.
4. PIV: =*kadrulo*, kaaderi

☞☞ Kumpi siis *tempoframo* vai *tempokadro*?

Jos siis tulkitsen oikein, *framo* on useimmiten kolmiulotteisen rakennelman kantava osa. *Kadro* puolestaan on irrallinen kehys yms., joka voidaan asettaa kaksiulotteisen kappaleen suojaksi. Molempia käytetään myös kuvaannollisesti, mistä päästään tietysti metafysiikkaan ja kysymykseen, onko aika kaksi- vai kolmiulotteista, jotta voisimme valita *tempoframon* ja *tempokadron* välillä. Taitaa kuitenkin olla niin, että kumpikin on huono vaihtoehto.

☞☞ Ja parempi ilmaisu on...

Mietitään, mitä aikaikkuna tarkoittaa. Se tarkoittaa aikaväliä, jolloin jokin tapahtuu, on tapahtunut tai on mahdollista tapahtua. Äkkiseltään mieleeni juolahtaa sana *intervalo*, mutta esperantossapa tuo on rajattu

1. musiikkiin tarkoittamaan intervallia
2. matematiikkaan ja fysiikkaan tarkoittamaan luku- tai tarkastelujoukon väliä

Mutta se ei siis tarkoita yleiskielen aikaväliä tai -ikkunaa. Toisin sanoen kyseessä on valeystävä, *falsa amiko*.

Jos sanan aikaväli osat kääntää toisinpäin, saa sanan väliaika eli *intertempo*, joka tarkoittaa kahden tapahtuman välistä tapahtumatonta aikaa. *Intertempo* löytyy sekä PIV:stä että Tekstarosta.

- *La intertempon inter du militoj oni nomas paco* : Kahden sodan välistä aikaa kutsutaan rauhaksi.

Väliajan vastakohta on siis *malintertempo*... Ööh, ehkei sentään. Ehkä helpoin ja selkein tapa ilmaista jokin aikaväli tai -ikkuna on sittenkin yhdistellä sanoja *dum*, *inter*, *periodo* ja *tempo* sopivalla tavalla.

Esimerkiksi

- pitkän aikavälin ohjelma : *plano/programo por longa periodo*
- aikavälillä 10.00–15.30 : *dum tempo inter 10:00 kaj 15:30*³
- Keskipitkän aikavälin ennusteen mukaan yhtiömme liiketulos ei muutu: *Laŭ la prognozo por mezlonga tempo la komerca rezulto de nia firmao ne ŝanĝiĝos.*
- Ennen tilauksen lähettämistä sinun tulee valita päivämäärä ja aikaikkuna toimitukselle : *Antaŭ sendi la mendon elektu daton kaj horojn, inter kiuj la liverado okazos.*

-
1. ReVon huomautuksessa todetaan, että ainakin yksinkertaisen, jakamattoman ikkunaruuudun tapauksessa *framo* ja *kadro* tarkoittavat tosiasiaassa samaa.
 2. Suomeksihan kaupunki ei makaa, vaan sijaitsee jossakin. Kun kerran *kadro* tarkoittaa jotakin, joka ympäröi jotakin, suomeksi tällainen ilmaistaa helpoiten ympäröidä-verbiä käyttäen.
 3. Kellonajan merkitsemisestä esperantoksi kirjoitin aiemmin lyhyesti, jolloin totesin, ettei muuta kuin ISO-standardin mukaista esitystapaa tule noudattaa, jos halutaan, että esitys on kansainvälinen.

La origina artikolo estas publikigita 2021-10-22 en la retejo **Finna babilejo** kun rubriko "**Aikaikkuna**". Ĉi tiu PDF-versio estas aŭtomate kreita 2021-11-14. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikoloj**, **finnalingvaj**.